

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

STRATEGIC MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE AS A NECESSARY CONDITION OF PROVIDING FOOD SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY

У статті розглянуто продовольчу безпеку як найважливішу, базисну та якісну складову частину національної безпеки країни. Продовольство розглядається як базовий показник життєдіяльності людини. Наголошено на важливості виробництва основної частини продовольства всередині країни за рахунок створення матеріальних, фінансових, трудових і соціально-економічних умов для зростання сільськогосподарського виробництва. Забезпечення продовольчої безпеки – це не тільки назріле питання, а й стратегічна проблема, з якою може зіткнутися будь-який уряд країни у проведенні своєї внутрішньої і зовнішньої політики. Зазначено, що процес становлення і розвитку стратегічного управління на підприємствах аграрного сектору є складним з огляду на багатогранність досліджуваного явища. Впровадження стратегічного підходу до управління на підприємствах аграрного сектору відбувається досить повільно. Сучасний вектор розвитку економіки вимагає нових підходів до формування шляхів відновлення економічного потенціалу аграрного сектору як основного сектору, що формує продовольчу безпеку української держави, та потужного виробника сировини для низки галузей народного господарства.

Ключові слова: продовольча безпека, продовольство, стратегія, стратегічне управління, аграрний сектор.

В статті розглянуто продовольственную безопасность как важнейшую, базовую и

качественная составляющая национальной безопасности страны. Продовольствие рассматривается как базовый показатель жизнедеятельности человека. Подчеркнута важность производства основной части продовольствия внутри страны за счет создания материальных, финансовых, трудовых и социально-экономических условий для роста сельскохозяйственного производства. Обеспечение продовольственной безопасности – это не только назревший вопрос, но и стратегическая проблема, с которой может столкнуться любое правительство страны в проведении своей внутренней и внешней политики. Отмечено, что процесс становления и развития стратегического управления на предприятиях аграрного сектора является сложным ввиду многогранности исследуемого явления. Внедрение стратегического подхода к управлению на предприятиях аграрного сектора происходит медленно. Современный вектор развития экономики требует новых подходов к формированию путей восстановления экономического потенциала аграрного сектора как главного сектора, формирующего продовольственную безопасность украинского государства, и мощного производителя сырья для ряда отраслей народного хозяйства.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, продовольство, стратегия, стратегическое управление, аграрный сектор.

УДК 005. 21:338.439-049.5

<https://doi.org/10.32843/infrastruct40-9>

Вараксіна О.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту

Полтавська державна аграрна академія

Гедерім К.О.

студент

Полтавська державна аграрна академія

Золотих Я.Я.

студент

Полтавська державна аграрна академія

Varaksina Elena

Poltava State Agrarian Academy

Gederim Krystyna

Poltava State Agrarian Academy

Zolotykh Yanina

Poltava State Agrarian Academy

The article considers food security as the most important, basic, and qualitative component of national security. Food is considered as a basic indicator of human life and activities. Food security should be considered as the most important, basic, and qualitative component of national security. Emphasis is placed on the importance of producing the bulk of food within the country through the creation of material, financial, labor and socio-economic conditions for the growth of agricultural production. Ensuring food security is not only an escalated question, but also a strategic issue that the government of any country may face in pursuing its domestic and foreign policies. Significance of development of the agrarian sector, which is to ensure the food independence of the country, is noted; its food security depends on state policy, economic situation, the global financial crisis and a number of natural factors that adversely affect the state of agriculture. It is noted that the process of formation and development of strategic management at agricultural enterprises is complex, given the multifaceted nature of the phenomenon under study. The implementation of the strategic approach to management in the agricultural sector is slow. It is emphasized that the most difficult conditions for strategic decision-making are the instability of the environment and the lack of confidence in success, therefore, the current task of agricultural enterprises is to ensure not only survival, but also continuous development, capacity building. The strategy aims to profit, thereby creating the basis for many agreements and social contracts that bind the enterprise to its owners. The modern vector of economic development requires new approaches to shaping the ways of restoring the economic potential of the agricultural sector, as the main one, and shaping the food security of the Ukrainian state and the powerful producer of raw materials for a number of sectors of the national economy.

Key words: food security, food, strategy, strategic management, agrarian sector.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України до світового європейського простору наявність стратегії на підприємстві – це запорука ефективності його виробництва та забезпечення конкурентоспроможності. Наявність чіткої стратегії особливого значення набуває для підприємств аграрного сектору, важливість якого полягає у забезпеченні продовольчої незалежності країни, продовольча безпека якої залежить від політики держави, економічного становища, світової фінансової кризи та цілої низки природних чинників, які негативно впливають на стан сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематиці стратегічного управління присвячені праці багатьох як вітчизняних, так і закордонних учених: І. Ансоффа, В. Василенка, Л. Забродської, З. Шершньової, О. Скібіцького та багатьох інших.

Проблему продовольчої безпеки поглиблено вивчали такі науковці, як Н. Басюркіна, В. Береговий, П. Борщевський, І. Гнатюк, О. Гойчук, Б. Пасхавер, П. Саблук та інші. Водночас питання стратегічного управління аграрним підприємством відзначаються багатоаспектністю та потребують подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування стратегічного управління як необхідної умови існування аграрного підприємства та першочерговості забезпечення продовольчої безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нестабільна політична ситуація в країні, відсутність сталого розвитку економіки, соціальна напруженість у суспільстві та низка інших потенційно дискомфортних факторів останнім часом набувають виняткового значення у житті нашої держави та кожного українця.

У зв'язку з цим у різних аспектах виникає проблема безпеки, тобто захисту важливих інтересів особистості, суспільства, держави в періоди економічних і політичних потрясінь та соціально-економічних перетворень. У науковій літературі виділяють різні види безпеки: геополітичну, оборонну, суспільну, економічну, демографічну, екологічну, інформаційну, інтелектуальну, науково-технічну, а також продовольчу безпеку [1].

Продовольчу безпеку слід розглядати як найважливішу, базисну та якісну складову частину національної безпеки країни (рис. 1).

Як відомо з трактування Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) – світової організації, що опікується сільським господарством і продовольством, «продовольча безпека забезпечена у тому разі, коли всі особи в будь-який час мають фізичний та економічний доступ до безпечного і повноцінного продовольства, достатнього, щоб задовольнити свої фізіологічні потреби і переваги, які необхідні для активного та здорового життя» [2].

Продовольча безпека країни як невід'ємна частина національної безпеки посідає одне з особливих місць серед різних її видів, оскільки продовольство розглядається як базовий показник життєдіяльності людини, за відсутності якого неминуче настають голод і смерть. Рівень і якість харчування населення характеризують ступінь

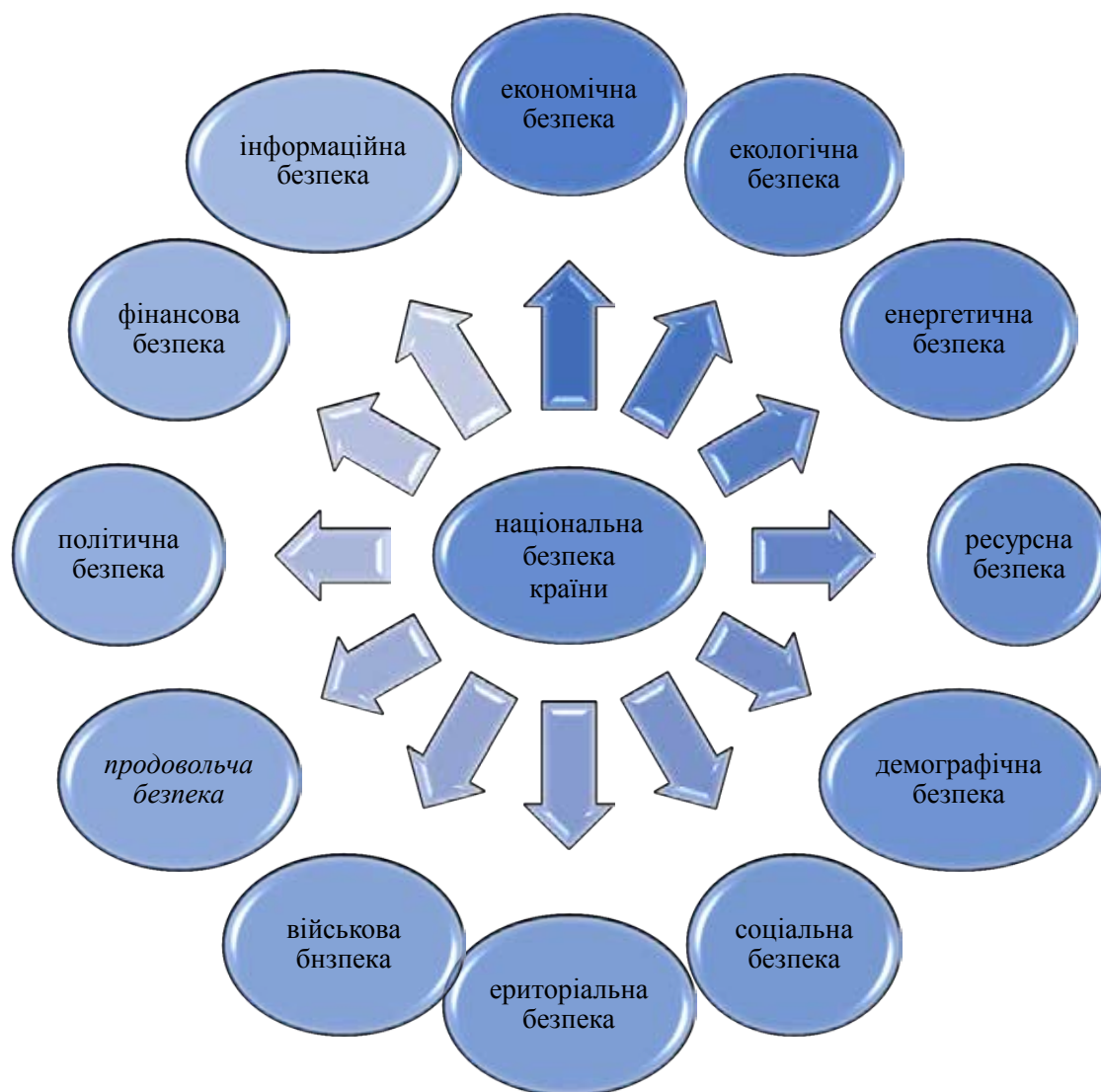


Рис. 1. Продовольча безпека у структурі національної безпеки

Джерело: систематизовано та доповнено авторами

його соціально-економічного розвитку і на 70% визначають здоров'я та тривалість життя людини. Ця проблема в останнє десятиліття набула особливої ваги [3, с. 43–50].

Тому вважаємо за доцільне доповнити структуру національної безпеки такими елементами, як ресурсна безпека, демографічна безпека, інформаційна безпека та фінансова безпека. Забезпечення оптимального рівня продовольчої безпеки як складової частини економічної безпеки національної економіки зумовлює необхідність тісного взаємозв'язку всіх її складників. А продовольчу безпеку потрібно виокремити в окремий та важливий структурний елемент національної безпеки.

Світовий банк ввів в обіг поняття хронічного і тимчасового підриву продовольчої безпеки. Хронічний підрив продовольчої безпеки країни настає тоді, коли вона не може виробити і не в змозі закупити продовольство на зовнішньому ринку через низький рівень своїх валютних доходів. Тимчасовий підрив продовольчої безпеки країни може настати, за оцінками банку, у разі періодичних порушень доступу (з різних причин) до світових продовольчих ресурсів, спекулятивних підйомів світових цін або конкурентного зниження валових доходів [4].

Головна ідея, що формує базисні принципи забезпечення продовольчої безпеки, полягає в тому, щоб основну частину продовольства виробляти всередині країни за рахунок створення

матеріальних, фінансових, трудових і соціально-економічних умов для зростання сільськогосподарського виробництва, а також визначення оптимального співвідношення між вітчизняним виробництвом та імпортом.

Насамперед продовольча безпека залежить від територіальної спільності населення і має багатоврівневу ієрархію, в основі якої – суб'єкт, що вирішує продовольчу проблему. У центрі проблеми, як відзначалося вище, перебуває людина з потребами у харчуванні, без задоволення яких неможливо здійснювати продуктивну діяльність і відтворення.

Для забезпечення оптимального рівня продовольчої безпеки України необхідна стратегія, захист таких державних інтересів, як соціальна стабільність, задоволення потреби в харчуванні, незалежність від імпорту, розвиток власного виробництва продовольчих товарів, створення резервних запасів для стабілізації продовольчого забезпечення [5, с. 189–191].

Стратегічний підхід за ринкової економіки є необхідною умовою існування підприємств, оскільки тільки він дає змогу усвідомлено приймати на себе прийнятний рівень ризику, забезпечувати зростання і високу прибутковість на перспективу [6, с. 92].

Таким чином, забезпечення продовольчої безпеки – це не тільки назріле питання, а й стратегічна проблема, з якою може зіткнутися будь-який уряд країни у проведенні своєї внутрішньої і зовнішньої

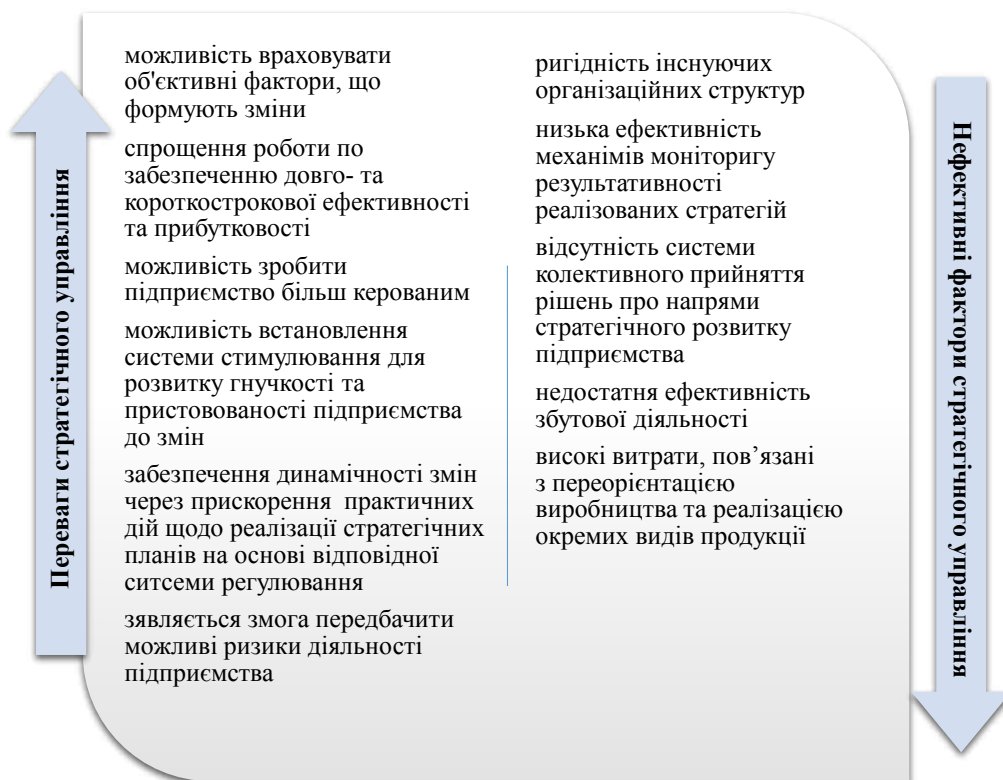


Рис. 2. Переваги та недоліки стратегічного управління аграрним підприємством

Джерело: [7]

політики. Не може йтися ні про яку стабільність у країні, якщо держава не в змозі забезпечити своїх громадян достатнім і повноцінним рівнем споживання основних продуктів харчування.

Вчені-економісти наголошують на низці чинників, що спричиняють сповільнення розвитку аграрних підприємств, та водночас на перевагах стратегічного управління підприємством, зокрема й аграрним (рис. 2).

Процес становлення і розвитку стратегічного управління на підприємствах аграрного сектору є складним з огляду на багатогранність досліджуваного явища. При цьому стратегічне управління можна розглядати як сукупність елементів, взаємодія між якими забезпечує формування і досягнення цілей під час реалізації стратегії розвитку організації; процес, націлений на досягнення стратегічної відповідності між організацією та зовнішнім середовищем [8, с. 139].

Основними векторами стратегічного розвитку аграрного сектору мають стати [9]:

- приватна власність на землю;
- введення мита на експорт непереробленої сировини – зерна, олійних культур, соняшнику, сої;
- інвестиції в сучасну логістику – автомобільну і водну;
- зниження до мінімуму державного регулювання аграрного бізнесу в Україні;
- просування для фермерів і аграріїв на рівні держави найважливіших наукових досягнень і технологій, які дадуть змогу поліпшити якість продуктів, збільшити виробництво й ефективно протидіяти змінам клімату;
- аграрна освіта;
- розвиток і просування аграрного консалтингу на рівні держави;
- доступні фінансові ресурси;
- зниження податкового тиску;
- технічне переозброєння аграрного бізнесу та переробної промисловості, впровадження сучасних технологій, таких як автоматизація, енергоефективність, віддалений контроль ресурсів онлайн;
- розвиток тваринництва, теплиць, садівництва й овочівництва, а також зберігання та переробної промисловості;
- «блакитна революція»;
- зелена енергетика;
- істотне нарощування західних інвестицій в аграрний сектор України.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в умовах глобалізаційних процесів вкрай назрілим питанням є забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору як надійного виробника якісної сировини для промислової, переробної та низки інших галузей національної економіки і головного гаранта забезпечення продовольчої безпеки української держави. Стратегічний підхід за ринкової економіки є необхідною умовою

існування аграрного підприємства, а стратегічне управління підприємством стає найважливішою передумовою формування успішного менеджменту в умовах наявних вимог забезпечення постійного розвитку підприємств. Продовольчу безпеку слід виокремити в окрему складову частину економічної безпеки, пріоритетність якої пов'язана з якістю життя українського суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аверченко В.А., Вермель Д.Ф., Масленникова О.А. Правові, соціально-економічні та науково-технічні аспекти. Продовольча безпека. Москва, 2001. 479 с.
2. Food security. New solutions for the twenty-first century : Proc. from the symp. honoring the tenth anniversary of the world food prize / ed. by El Obeid A.E. Ames. Iowa state univ : Press, 1999. № 5. P. 23. (дата звернення: 26.02.2020).
3. Купинець Л.Є. Якість і безпека харчових продуктів як доміанта розвитку продовольчого комплексу. Економіка харчової промисловості. 2009. № 1. С. 43–50.
4. Дорош М. М. АПК України як складова світової продовольчої проблеми. Економіка України. 2008. №8. С. 62–66.
5. Фімяр С.В. Сучасні концептуальні положення економічної й продовольчої безпеки. Збірник наукових праць Черкаського Державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2008. Вип. 21. С. 189–191.
6. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: Знання України, 2005. 202 с.
7. Вяткіна Т.Г. Методологія розроблення стратегії управління ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств. Економіка та держава. 2014. № 6. С. 68–73.
8. Сіменко І.В. Стратегічне управління сільськогосподарським підприємством на основі концепції організаційних змін. Економіка АПК. 2011. № 6. С. 139–143.
9. Експерт озвучив українську стратегію продовольчої безпеки. Сучасні технології без альтернативи. URL: <http://www.farming.org.ua/%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80> (дата звернення: 26.02.2020).

REFERENCES:

1. Averchenko V.A. (2001) Pravovi, socialjno-ekonomichni ta naukovo- tekhnichni aspekty. Prodovoljcha bezpeka [Legal, socio-economic and scientific and technical aspects. Food security]. Moscow: Knowledge. (in Russian)
2. Prodovoljcha bezpeka. (1999) Novi rishennja dvadcatj pershogho stolittja: Zbirnyk sympoziumu, prysvjachenogho desjatij richnyci svitovoji premiji prodovoljstva [Food security. New solutions for the twenty-first century : Proceedings of the symp. honoring the tenth anniversary of the world food prize] (eds. A.E. Ames), USA, Iowa, № 5. p. 23.

3. Kupinets L.E. (2009) Jakistj i bezpechnistj kharchovykh produktiv jak dominanta rozvytku prodovoljchogho kompleksu [Food quality and safety as the dominant development of the food complex] . *Economics of the food industry*, no.1, pp. 43–50.

4. Dorosh M.M. (2008) APK Ukrainy jak skladova svitovoji prodovoljchoji problem [AIC of Ukraine as a component of the world food problem] . *Ukraine economy*, no. 8, pp. 62–66.

5. Fimyar S.V. (2008) Suchasni konceptualjni polozhennja ekonomichnoji j prodovoljchoji bezpeky [Modern Conceptual Provisions of Economic and Food Security]. *Collection of scientific works of Cherkasy State Technological University. Series: Economic Sciences*, no. 21, pp. 189–191.

6. Ignatieva I.A. (2005) *Strateghichnyj menedzhment: teorija, metodologhija, praktyka: monohrafija* [Strategic management: theory, methodology, practice: monograph]. Kyiv: Knowledge of Ukraine. (in Ukrainian)

7. Vyatkina T.G. (2014) Metodologhija rozroblennja strateghiji upravlinnja resursnym potencialom siljsjoghospodarsjkykh pidpryjemstv [Methodology for developing a strategy for managing the resource potential of agricultural enterprises]. *Economy and the state*, no. 6, pp. 68–73.

8. Symenko I.V. (2011) Strateghichne upravlinnja siljsjoghospodarsjkykh pidpryjemstv na osnovi koncepciji orghanizacijnykh zmin [Strategic management of an agricultural enterprise based on the concept of organizational change]. *APK economy*, no. 6, pp. 139–143.

9. Ekspert ozvuchyv ukrajinsjku strateghiju prodovoljchoji bezpeky. Suchasni tekhnologhiji bez aljternatyvy [The expert voiced Ukraine's food security strategy. Modern technologies with no alternative]. Available at: <http://www.farming.org.ua/%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80> (accessed 26 February 2020).